

Totalitarisme, de
kracht van de
rattenvangers
van het
onbehagen-4&5

Petra Bolhuis
Maieutiek-2022-1

1

Wetenschap en totalitarisme

- Beweging als centraal thema,
- Wetenschap als uitleg, maar niet wetenschappelijk,
- Sociaal darwinisme (Darwin)
- Historisch materialisme (Marx)

Maieutiek najaar-2022-ArendTotalitarisme

2

Übermensch en Survival of the fittest (Darwin en Nietzsche)

"Het is betreurenswaardig dat de herinnering aan de meeste mensen doorgaans beperkt blijft tot wat in een paar korte slogans past, ongeacht hoe complex en subtiel hun werk is. Bij Darwin zijn dat 'survival of the fittest' (de soort die het best aan zijn omgeving is aangepast, overleeft) en 'natuurlijke selectie'.

Bij Nietzsche heb je 'der Wille zur Macht' en 'jenseits von Gut und Böse', of zelfs alleen maar 'Übermensch', een term die zo makkelijk kan worden vervormd dat hij eigenlijk alleen maar als karikatuur van de oorspronkelijke betekenis voorkomt.

(...)gekoppeld tot een gedrocht dat meestal sociaal darwinisme werd genoemd. - als Darwin stelt dat die organismen overleven die het beste aan hun omgeving zijn aangepast en als Nietzsche zegt dat alleen dergelijke organismen mogen overleven, en dat concepten als empathie of solidariteit alleen maar voortkomen uit een 'slavenmoraal', dan is het enige natuurlijke en moreel juiste resultaat een ras van sterke, meedogenloze supermensen die alles uitroeien wat zwak is of als zodanig wordt beschouwd." (zie noot R. 188)

Maieutiek najaar-2022-ArendTotalitarisme

3

Historisch materialisme

- Marx schrijft (n.a.v. Hegel) over een noodzakelijke afwikkeling van de geschiedenis. Die geschiedenis wordt bij hem gedictieerd door een zich ontwikkelende materialiteit, die bij mensen tot gespannen productieverhoudingen leidt. Deze spanning lost zich op in een – onafwendbare- strijd. De strijd is het voorstadium van de opheffing van deze tegenstelling.

Maieutiek najaar-2022-ArendTotalitarisme

4

Wat er bij beide theorieën misgaat in de adaptatie

Wat in de totalitaire beweging gebeurt is dat de leider zich opwerpt als degene die a.h.w. in de beweging kan kijken. (visionair). Daarmee weet hij welke actieve menselijke ingrepen de beloofde heilstoestand eerder laten ontstaan. Iedereen moet zich onderwerpen aan de leider, anders sta je in tussen de mensen en hun goede toekomst. Volledige overgave is nodig én wordt afgedwongen. Niet alleen door de leider, maar ook onderling. (sektarisch)

Maieutiek najaar-2022-ArendTotalitarisme

5

Propaganda en geweld

- In de aanloopfase is propaganda nodig om mensen die nog niet aansluiten bij de beweging erbij te trekken.
- Geweld neemt een bijzondere plaats in; Enerzijds is er voortdurend geweld of dreiging daarmee, anderzijds zal de beweging (nog) alles doen om op normale politiek te lijken.
- Propaganda wordt indoctrinatie als de partij aan de macht is. Geweld wordt dan gewoon.
- Drie aspecten zal ik eruit lichten;
 - A. De opbouw van de beweging
 - B. De beweging aan de macht
 - C. waarheidsmanipulatie door de beweging.

Maieutiek najaar-2022-ArendTotalitarisme

6

A-De opbouw van de beweging

In de gewone alledaagse werkelijkheid heeft een totalitaire beweging in opkomst twee gezichten en drie lagen;

1- de **frontorganisatie**; de partij die zijn idealen en ideeën laat aansluiten bij waar de politieke werkelijkheid in meerderheid aan toe is.

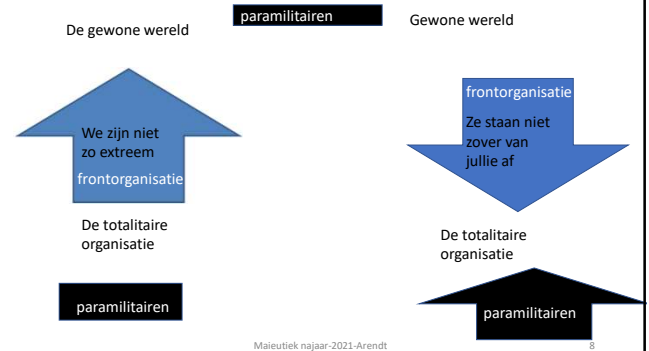
2- de **paramilitaire tak**, die dingen doet die verder gaan dan wat 'men' goedkeurt.

Daartussen zit de organisatie. Zij begrijpen wat de meerderheid wil horen, veroordelen de paramilitairen openlijk maar belonen hen intern.

Maieutiek najaar-2022-ArendtTotalitarisme

7

A-De façadewerking van de gelaagdheid

8

B-De beweging aan de macht

- Propaganda wordt indoctrinatie,
- Ook eigen leden kunnen nu geweld ervaren als ze niet meedoen met wat de leiding zegt of doet. Wat er moet is echter volstrekt onvoorspelbaar. Je moet kunnen voelen wat er verwacht wordt. En begrijpen dat alles (gevraagd) kan (worden), ook het ondenkbare.
- 'Normale mensen weten niet dat alles mogelijk is. (T. 260 en citaat bij begin hst. 1)

Maieutiek najaar-2022-ArendtTotalitarisme

9

Rol van de leider

- De leider is ten opzichte van de beweging een visionair.
- De beweging zelf is gegeven (noodzakelijk & wetmatig) D.w.z.; historisch materialisme of sociaal darwinistisch van aard.
- De leider doorziet het en grijpt in, opdat de uiteindelijke uitkomst snel en correct tot stand komt. Maar het zal eerst erger worden vóór het beter wordt.

Maieutiek najaar-2022-ArendtTotalitarisme

10

Waarom doen mensen mee?

- Wat Arendt toevoegt aan het beeld dat door veelvuldig onderzoek ontstaan;
- De relatie met de Verlichting;
- De motivatie los van eigenbelang (het begrip eerwereld voegt hier m.i. iets toe)

Maieutiek najaar-2022-ArendtTotalitarisme

11

De rol van de Verlichting

- De meeste mensen leven in een vooruitgangsgeloof dat ze terugblikkend ook kunnen waarnemen. Het patroon is tweeledig;
- 1- De zichtbare en gepresenteerde waarheid moet altijd kritisch in twijfel worden getrokken.
- 2- Wat eerst onvoorstelbaar leek bleek vaak achteraf toch werkelijkheid te worden en beter dan kritiek eerst dacht. (treinen, telefoon)

Maieutiek najaar-2022-ArendtTotalitarisme

12

Wat is waar?

- Vaak wordt de aansluiting bij het fascisme of communisme gezien als dom, maar er zijn veel kritische geesten en intellectuelen die meegaan. Het is geen terugval in de Verlichting, maar een keerzijde; als de waarheid steeds niet is wat je denkt dat het is, hoe weet je dan wat waar is?
- Degene die aanwijst dat anderen liegen en een eigen waarheid tegenover zetten lijkt 'het te doorzien'. (complotdenkers van nu noemen dat een 'red Pill' ervaring)

Maieutiek najaar-2022-ArendtTotalitarisme

13

Waar wil je bij horen?

- Terugkijkend in de geschiedenis worden allerlei momenten zichtbaar waarop de gewone mensen denken dat iets niet kan of mag. Echte visionairs en voorlopers zijn degenen die wel snappen dat dat onvoorstelbare de toekomst is. En de geschiedenis geeft ze gelijk! (treinen, vliegtuigen, of moderner: de PC of het internet)
- De vraag is nu of de beweging zichzelf kan positioneren als visionair. Wie niet aansluit blijkt dan straks een loser te zijn. Het afgewezen worden door de gewone man is nu een geuzenpositie. Zij zijn immers nog niet zo ver.

Maieutiek najaar-2022-ArendtTotalitarisme

14

Waarheid en geweld

- De mensen geloven de partij en tegen de tijd dat ze dat niet meer doen neemt geweld het over. De propaganda en de interne structuur wordt meer en meer sektarisch.
- Hitler zelf zegt dat hij gekeken heeft naar reclame in Amerika en Arendt legt een link met de maffiastructuur. (130)

Maieutiek najaar-2022-ArendtTotalitarisme

15

Maar de feiten dan?

- In de aanloop naar de macht heeft de partij van zowel Stalin als Hitler een totale minachting voor de feiten aan de dag gelegd. Feiten worden ontkend. De verteller van feiten en degene die de feiten gelooft worden beiden voor naïef uitgemaakt.
- In de tweede fase (in de macht) worden de feiten aangepast aan de theorie van dat moment; 'Er zijn geen homoseksuelen' betekende vanaf nu dat ze in kampen worden opgesloten of vermoord. (r.32)

Maieutiek najaar-2022-ArendtTotalitarisme

16

Maar de waarheid dan?

- De waarheid is al gesneuveld op dat moment dat mensen in de chaos van het naoorlogse Duitsland (Weimar) of het revolutionaire Rusland de factor toeval gaan ontkennen. Liever dan toeval wil men een verklaring die zo omvattend is dat het alle feiten dekt. Er ontstaat een (niet realistische !) consistentie in de werkelijkheidsbeschrijving, waar geen feit tegenop kan. (R.33)

Maieutiek najaar-2022-ArendtTotalitarisme

17

Maar het gezond verstand dan?

- Voor Arendt is common sense (opgevat als gezond verstand) heel belangrijk. In haar laatste werk *Denken* gaat ze hier uitgebreid op in.
- Dat het hier niet werkt, is omdat gezond verstand een gedeelde werkelijkheid nodig heeft met een zekere voorspelbaarheid en herkenbaarheid.
- In de wereld na WOII is dat er niet. Dan kiezen mensen eerder voor een aansluiting bij een ideologie die consistentie belooft, dan voor de complexe realiteit. 'Zoals iedereen wel weet' verandert daarmee in een herhaling van complottheorieën in plaats van gezond verstand. (T.141, R. 33)

Maieutiek najaar-2022-ArendtTotalitarisme

18

— Mechanisme dat intern de kritiek smooit

- Iedereen weet dat leugens worden verteld om het gewone volk mee te krijgen. Dus feiten worden verzwegen of gemanipuleerd. Iedereen die er toe doet weet dat. Kritiek op het eigen verhaal laat dus zien dat je er niet bij hoort, of zelfs een verrader bent.
- 'Wetenschappelijke bewijzen' tonen zogenaamd aan dat de beweging gelijk heeft, maar dat wordt volgens de partij uit de media geweerd. (nepnieuws)
- Superioriteit van elite van de beweging is dat ze geen bewijzen nodig heeft. Niemand wil een ongelovige Thomas zijn.
- Je bent uitverkoren – en niet weggezuiverd- omdat je aan de theorie voldoet, de theorie moet dus bevestigd worden om jouw status overeind te houden.

Maieutiek najaar-2022-ArendTotalitarisme

19

— Wie houdt de waarheid in stand?

- Al deze zaken kunnen ook gebeuren in een democratie, maar daarop is kritiek mogelijk van andere partijen, vanuit wetenschap en rechtspraak.
- Arendt stelt dat onder de totalitaire macht alleen de buitenwereld de feiten overeind kan houden.
- “De feitelijkheid zelf hangt voor haar voortbestaan af van het bestaan van de niet-totalitaire wereld.” (T. 184)

Maieutiek najaar-2022-ArendTotalitarisme

20